

Миодраг В. ЈОВАНОВИЋ*
Универзитет Црне Горе
Филолошки факултет, Никшић

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 1. 2026.
Прихваћен: 15. 6. 2026.

ВУК-ДАНИЧИЋЕВА АКЦЕНАТСКА НОРМА: ПУТ ОД ПРВОГ ДО ДРУГОГ ИЗДАЊА *СРПСКОГ РЈЕЧНИКА*

Још од претежно дескриптивног биљежења ријечи народних говора, карактеристичног за прво издање Вукова *Рјечника*, уочена је потреба за теоријским продубљивањем у анализи језичке грађе и стварању нормативне акценатске концепције, што ће пуни израз добити у сарадњи Вука Караџића и Ђура Даничића у другом издању *Српског рјечника*. Заједнички рад Вука и Даничића јесте пут који ће водити ка систематизацији и стандардизацији акценатске норме српског књижевног језика. Даничићева промишљања о акценту и акценатској норми, изнијета у знаменитим акценатским студијама (*Српски акценти*), представљају важну спону између раних реформских настојања и каснијих теоријских описа, нарочито оних Александра Белића и његових сљедбеника.

Кључне ријечи: Вук Караџић, Ђуро Даничић, *Српски рјечник* (1818), *Српски рјечник* (1852), *Српски акценти*, Александар Белић, народни говори, књижевни језик.

Акценатска норма представља веома значајно питање у процесу стандардизације српског језика. Притом, развој акцентологије у 19. вијеку мора се посматрати у контексту реформе језика и правописа коју је започео Вук Стефановић Караџић, у чијем је коначном обликовању важну улогу имао Ђуро Даничић. Даничићев живот испуњен је радом на српскохрватском језику и ширењу Вукове реформе, а први његов рад, у заштиту Вука, изашао је у листу *Подунавка*¹ 1845. године. Од те године до изласка другог издања *Рјечника* помагао је у свим пословима што их је Вук радио. Већ врло рано (1851) почео је Даничић писати и своје акценатске студије, настале од Вукове грађе, из спремања Вуковог другог рјечника за штампу, а нарочито из брижљивог провјеравања Вукових акцената у свим ријечима и свим промје-

*jmisko@ucg.ac.me; ORCID: 0009-0007-1402-4838

¹ То је додаток који је једном недјељно излазио у *Србским новинама* у Београду од 1843. до 1848. године, а уредник је био Милош Поповић, брат Ђура Даничића.

нама ријечи. Вук је Даничићу код сваке ријечи казивао све разлике у акценту, а он их је биљежио. Даничић није дао једино акценат замјеница, све остале врсте ријечи (сем везника и узвика који су непромјенљиви и за које се акценатске особине износе у реченицама) обрађене су у његовим штампаним расправама². Увидио је Даничић да се не може у цјелини употријебити Вуков дијалекатски материјал за научне циљеве, наравно сем херцеговачкога, без пажљивог провјеравања. Лука Милованов је чак сматрао да и у опису Вуковог завичајног говора, у *Рјечнику* из 1818. године, има доста пропуста, да представља личну акценатску интуицију самог аутора, без познавања и примјене темељне теоријске подлоге³. И у говорима са новоштокавском акцентуацијом, дакле принципијелно истом као што је Вукова, јавља се мноштво одступања у акценту појединих ријечи и граматичких облика. Наиме, „гласовне дистинкције на којима почива новоштокавски систем акцената и дужина толико су суптилне да готово нико сем језичких стручњака не доспева до прецизне свести о њима. Људи обично осећају да постоји нека разлика између *сѣло* и *сѣло*, али нијесу у стању да одреде ту разлику и да укажу на друге речи у којима се јављају исти типови акцената” (Ивић 1987: 29).

Иако је и Даничић био мишљења да је народни језик основица од које се мора поћи у стварању књижевне норме⁴, сматрао је да у даљој кодификацији треба многе особине живог језика ограничити, научним апаратом система-

² Милан Решетар у предговору *Српским акцентима* открива начин на који је Даничићев материјал слаган и наштампан: „Остављен је исти ред којим су чланци изашли на свијет, јер се сам Даничић у млађима позивље на старије: и тако најприје иду четири чланка о акцентима у именица, па пети чланак о акцентима у глагола, а онда тек шести у акцентима у придјева, те напоскон Прилог за историју акцентуације – у Загребу 7-ога маја 1924” (Даничић 1925: 5).

³ „Износи још непотпуну акценатску систему, обележавања особина херцеговачког говора нити је потпуно нити увек тачно у њега, а о осталим се гласовним особинама мало говори или нимало, облици се наводе у врло маленом броју и нису увек ни примери за обрасце срећно изабрати” (Белић 1998: 71–72). То не значи да Вук није и велики дио тих ријечи потпуно тачно забиљежио, већ то значи да његово биљежење дијалекатског материјала има мана, па некипут оне биле и врло незнатне. А за материјал који је *Рјечник* из 1818. године обухватио Вук вели: „Ја могу слободно казати за ове ријечи, што су овђе скупљене, да су све у народу познате, и да се овако изговарају као што су овђе записате.” Међутим, и сам Вук је увиђао да чак и у свом говору понешто не зна – констатујући, на примјер, у народном говору *стрижући*, он додаје: „Ја признајем да се и моме уху чини љепше и обичније *стрижући* него *стрижући*; али опет то не смијем мислити, да моје ухо у томе има бољи вкус од свега народа” (Белић 1998: 110).

⁴ Издавање *Рјечника* била је научна потреба да се реалистично опише језик и са граматичке и са лексичке стране. „У Вуковоме рјечнику наћи ћеш у свакој ријечи прави глас и изговор и право значење...” Тако је вриједност Вукова *Рјечника* из 1818. године видио, три деценије касније, у *Рату за српски језик и правопис* Ђуро Даничић (1847: 59–60). „Даничић је доказима на основу језика доводио до апсурдности све што су Вукови противници говорили, показујући како је једини излаз из тадашњег хаоса – примање Вукове реформе у потпуности. У Даничићу се јавља необичан зналац и вешт руководица цијелим научним апаратом” (Јовановић 2022: 282). Своју праву научну аргументацију у корист Вука, а против Милоша Светића (Јована Хаџића), и уопште Вукових противника, Даничић је изнио у дјелу *Рат за српски језик и правопис* 1847. године: „То је толико свестрано и толико научно образложено доказивање исправности Вукове реформе и довођење до апсурдности критике његових противника да се нико није усудио да му одговори” (Белић 1998: 440). Овим радом, и другим својим радовима, Даничић је избијао из руку Вукових противника оно оружје које је било у оптужби Вукова језика у несавршености и неподобности да се њиме обрађују научне теме. Насупрот, он је доказао да књижевном језику, заснованом на народној основици, не недостаје „ни јасност, ни убједљивост, ни научна терминологија, ни кристална чистоћа језика” (Белић 1947: 201–202).

тизовати и смјестити у граматике. За Вука је народни језик, и оно што се у њему проналази, био светиња, у чије црте се није смјело дирати. Нека буде онако, говорио је Вук, како је у народном језику, без икаквих ограничавања и преиначавања. „Ако дуга употреба у самом књижевном језику на основу природног развитка језичког осјећања за те облике доведе до нормализације различитих синонимских облика и она се прошири на већи део књижевног језика, онда та нормализација има вредност народне особине; али се она вјештачки и произвољно не може изводити” (Белић 1998: 305). Даничић је хтио да више систематизује него Вук, да веже у правила, више теоријског карактера, ка томе циљу каткада је био крут и одсјечан. На примјер, Даничић је био међу онима који су тражили да се избаце из употребе словенске и црквенословенске ријечи које су већ ушле у употребу – како знамо, Вук је у том погледу био увијек широк – за Карацића је народни језик био увијек светиња, идеал којему треба тежити.⁵

Највеће несавршенство Вуково у биљежењу дијалекатских ријечи јесте у одређивању њихова акцента. *Српски рјечник* из 1818. године представља прву обимнију писану документацију народног акценатског система и полазну тачку за каснију нормативну обраду, у чему ће значајну улогу имати Ђуро Даничић. Дијалекатска основа Вуковог акценатског система у првом издању *Рјечника* у највећој мјери је источнохерцеговачка, односно новоштокавска ијекавска. У *Рјечнику* из 1818. године (26720 ријечи) Вук користи ограничен скуп акценатских знакова, при чему се првенствено биљежи мјесто акцента, док се разлика у његовом квалитету и квантитету не означава увијек досљедно. Дужина и краткоћа слогова, као и разлика између узлазних и силазних акцената, често остају непрецизно назначени или се могу реконструисати тек посредно, на основу познавања дијалекатског система којему припада одређени народни говор из којег је дата лексичка грађа. Вук је за одређивање акцента употребљавао три знака (\ за краткосилазни и краткоузлазни, / дугоузлазни, ^ дугосилазни⁶ и поста акценатска дужина) – наиме, он је у *Рјечнику*

⁵ По Вуковој концепцији, књижевни језик је морао бити народни књижевни језик, а не књижевни језик – само саграђен на основици народног језика, од његова материјала. Даничић би био прије за ово друго. То се лијепо види из следећих примјера. „Када се у народном језику употребљава више облика за исту ствар или исти појам, на пр. *твојега, твога, твојег, твог*, или *добром, добре, добром* и сл., многи су били за то да се некако ти облици сведу на мањи број или тако распореде да једни облици (на пр. *добром* за датив, *добром* за локатив итд.) служе за једно, а други само за друго. И сам Даничић не би, можда, био далеко од такве нормализације књижевних облика. Код Даничића је народни језик основица од које се мора поћи, али у даљој конструкцији може се многа произвољност живог језика ограничити нечим што је мање произвољно, али исто тако такође у језику постоји. Међутим Вук се против тога бунио свим бићем својим” (Белић 1998: 305).

⁶ Знак за дугосилазни, који је Вук узео од Луке Милованова, обично је употребљавао кад је хтио да значи дужине неколико слогова у генитиву множине код именица, али и у другим приликама: *кôлâч*, *кôлâчу*; *пâмћêње*, *судîм*. Ипак, иако их је биљежио истим знаком осјећао је, још у *Рјечнику* из 1818. године, да је ^, којим означава поста акценатску дужину, нешто другачији у односу на знак ^ из акценатског слога: „готово би се могло рећи, пише Вук, да је и овај глас двојак у оним ријечима где се два налазе на једној ријечи, на пр. *пâмћêње*, *судîм* и. т. д.” (Јовановић, 2022: 313). Вукову дужину неакцентованих слогова истим знаком обиљежава и Даничић у *Српским акцентима*: *дјêвôјка*, *кîћêнка*, *пôстôјбина* (стр. 2), *кôмлâровница*, *ђутурчîрка*, *водêничîрка* (стр. 3), *штîјуъ*, *штôвân*, *ôпсујêте*, *пријатељôвâше* (стр. 192).

од 1818. г. краткосилазни употребљавао само онда када су се ријечи иначе у свему другом слагале, а само разликовале у акценту, тј. када су имале у једном случају краткоузлазни, а у другом краткосилазни (дакле, само се разликовале у интонацији кратког слога): *пàра* и *пǎра*, *пàша* и *пǎша*, *јǎрица* и *јàрица*, *пǎтити* и *пǎтити*, *сèница* и *сèница*, *сòмић* и *сòмић*, *стǎјати* и *стǎјати*, *стèрати* и *стèрати*, *трǎвица* и *трǎвица*, трòјица и трòјица. У својој граматичи уз *Рјечник* из 1818. он показује да тога акцента има и у другим случајевима, и употребљава га када се он јавља у истој ријечи: *вòда*: *вòду* и сл.; такође, налазе се и примјери у самом тексту граматике: *кòлѧч*: *кòлѧчу*, *сòкò*: *сòколе*, *сèло*: *сèла*, *сòдло*: *сòдла*, *пòље*: *пòља* (множ.), *мǎсло*: *мǎсла* (Белић 1998: 105–106).

Александар Белић је Вукове пропусте само регистровао и због њих га није превише осуђивао – тај се недостатак Вуку није морао чинити врло великим, зато што је та страна нашега језика била од споредна значаја за примјену дијалекатских ријечи у књижевности, којој је велики дио ријечи био намијењен – „значај *Рјечника* био је у првом реду лексички, јер је требало од 1814. до 1864. године у народном духу и од чисто народних елемената створити нову зграду српског књижевног језика” (...) „то је недостатак који се Вуку није морао чинити врло великим због тога што је та страна нашега језика била од споредна значаја за примену дијалекатских речи у књижевности, којој је велики део речи био намењен” (Белић 1998: 107). Штавише, Белић истиче да је Вук био талентован и за акценат и да је ријечи правилно акцентовао: „то је јасно из тога што их је он први одредио у потпуности, и са квантитетске и са квалитетске стране, што је ухватио тачно нека отступања црногорске и бокелско-дубровачке акценатуације, а тако исто и славонске, али Вук није сматрао да је наша обласна акценатуација, због тога што није могла имати примену у књижевности, толико знатна за њега, па је није ни проучавао нарочито” (Белић 1998: 106).

Бројни примјери потврђују да је Вук имао слуха и за акценат. Вук наводи за Шумадију или, како он вели, за „Биоградску наију”, особене акценатске облике *сèло* (м. *сèло*)⁷. Вук је чак тачно биљежио особине и других балканских дијалеката, нпр. разлошког говора („Особити огледи Бугарског језика”); на путу кроз Русију записао је 1819. год. неколико руских пјесама у Орловској губернији, онако како су биле изговорене и дао доста тачне напомене о изговору неких руских гласова. Све је то могао да уради човјек са особинама правог дијалектолога. Као доказ да је Вук и талентовани акценатолог Белић наводи одговор Вуков на чланак Ј. С. Поповића „О сербском слогемерију” под називом „В. Ст. Карацића писмо Јовану Стерији Поповићу о српској просодији”, у којем се дају лијепи прилози познавању квантитета у српском језику и промјени акцената у аористу и у вези именица са предлозима (Белић 1998: 110).

⁷ То су „кановци” за које Вук у своме *Рјечнику* пише: „По неким селима у Бијоградској најији имају људи обичај те говоре уза сваку ријеч *каном*, *каном* бато. На Врачару 1804 године прозвали су и (Бијограђани и други бећари којесакви) зато кановцима” (*Срп. рјеч.* 1818. под ријечју „кановци”).

Четвороакценатски систем Вук почиње употребљавати тек од другог издања *Рјечника*, а своје дотадашње биљежење сасвим напушта. Још у *Ковчежићу* од 1849. год., у којем наводи акцентоване називе, он употребљава само своју несавршену акцентуацију. Но, за раније објављени обимни дијалекатски материјал било је касно – до тада су се могле направити и значајне грешке.

У примјерима дубровачких ријечи има највише грешака у биљежењу краткосилазног и краткоузлазног: *вѣталац* м. *вѣталац*, *вѣрнѣт* м. *вѣрнѣт*, *грѣзица* м. *грѣзица*, *дѣвѣѣ* м. *дѣвѣѣ*, *жѣвахан* м. *жѣвахан*, *зѣпостат* м. *зѣпостат*, *јѣгњић* м. *јѣгњић* и сл. Осим тога, грешке су могле ићи и у другом правцу – наиме, Вук је све акценатске системе наших дијалеката (па и оне најстарије) удешавао и поправљао према моделу прозодијског лика свог завичајног херцеговачког говора, не објашњавајући начин на који је изворну акцентуацију преводио на своју. На те своје несавршене акценатске знаке Вук је сводио све акценатске системе наших дијалеката, не одређујући сталнога односа међу њима. А познато је да се у Црној Гори, Боки которској, Далмацији, Приморју између Сења и Реке, Хрватској и Славонији; затим у Ресави, Левчу, Темнави и источнијим крајевима Србије – друкчије акцентују ријечи него у Вуковој акцентуацији. Вук је исто чинио чак и са чакавским и кајкавским ријечима.

Појава Ђура Даничића значи продубљивање и методолошко прецизирање Вукових основних реформских начела, нарочито у области акценатске норме. Посебно важну улогу Даничић има у разграничавању четвороакцентског система, односно разлике између дугих и кратких акцената, односно узлазних и силазних у раду Ђура Даничића добијају утемељенију теоријску артикулацију.⁸ Овакав прилаз не значи напуштање основних Вукових реформских начела, ипак у односу на Вукову грађу има, рекли бисмо, корективни карактер. Акценатски систем посматра се као уређена цјелина у којој мјесто, квалитет и квантитет акцента имају дистинктивну и системску вриједност, Даничић настоји да акценатску грађу очисти од претјераних варијанти и да уведе већи степен уједначености – посматра акценте у оквиру парадигме и у односу према морфолошкој структури. Такође, Даничић посебно инсистира на потреби прецизног графичког биљежења акцената у народним говорима.

„Год. 1852. изашло је у Бечу, у штампарији Јерменског манастира, друго измењено и знатно увећано издање са резултатима дугогодишњег рада: са 50 000 речи, са обележавањем четири акцента место три у првом издању, без *verba obscoena*, са исцрпнијим навођењем значења у ранијих речи; наведене

⁸ „У Српском језику имају четири акцента: друкчије се н. пр. изговара прво *a* у ријечи *глава*, друкчије у *правда*, друкчије у *магла*, друкчије у *слама*. Од ове четири акцента прва су два дугачка, а друга два кратка; први се биљежи /, други овако ^, трећи овако \, а за четврти се дослије слабо и марило: он се биљежио онако као и трећи, осим у ријечима једнакијем, које се само овијем акцентима једна од друге разликују (...) ја ћу га и у осталијема овако биљежити \ (књи́га, ђи́јеха)” (Даничић 1925: 1).

су речи из различитих наших крајева” (Белић 1998: 245);⁹ при чему се и у овом *Рјечнику* у акценатском систему и даље јасно препознаје дијалекатска основа источнохерцеговачког типа, прије свега Вукова завичајног тршићког говора (Јовановић 2022: 286). Наравно, у томе има много Даничићеве заслуге, који се „тудио око поправљања и надгледања у штампању” другог издања *Рјечника*, како сам Вук у предговору вели, штавише, Даничић је у другој половини 1851. године, завршио редакцију Вукова *Рјечника*. Ни он није био са рјечничке стране беспрекоран (ни са других страна¹⁰). Иако је Даничић високо цијенио значај Вукова *Рјечника*, а његов живот испуњен је радом на ширењу Вукове реформе, он није био задовољан његовом лексичком обрадом¹¹ – зато је Даничић предлагао Караџићу да се одређене празнине попуне и био је готов да то учини, ако не би сам Вук то урадио. На велико изненађење и готово очајање Даничићево – Вук је то одбио, и имао је, каже Белић, право (Белић 1998: 304). Ипак, на инсистирање Даничићево, тврдоглави Вук сложио са Даничићем да краткосилазни акценат треба стављати тамо гдје му је мјесто, а Вуков материјал и његове анализе у многим правцима су проширени и попуњени¹², чему је допринио Даничић.

О великом значају Даничићевих акценатских расправа за савремену науку готово не треба ни говорити. Зна се да се сви индоевропски акцентолози, ма о коме питању прасловенске или индоевропске акцентуације говорили, морају користити Даничићевим подацима. Али баш због великог значаја српскохрватског језика за проучавање историје акцената свих индоевропских језика, дужност је наше науке и њених научника да европској или, боље рећи, свјетској науци пружи све оно што овај језик у том правцу може дати. „Његове су расправе пружале онај материјал који је европска наука могла покаткад

⁹ Путујући и скупљајући етнографско-дијалектолошки материјал по Босни, Дубровнику, Црној Гори и Боки которској; нешто касније посјетивши Срем, Славонију, Хрватску и Далмацију (гдје се упознаје са цртама кајкавског и чакавског дијалекта) Вук је наилазио на шаренило дијалекатских облика. Ове екскурзије много су прошириле Вуково познавање српских дијалеката, и биле су предуслов за трећу најрелевантнију подјелу говора српског језика 1839. г., а највећи дио сакупљеног дијалектолошког материјала биће научно обрађен у другом издању *Рјечника* 1852. године (Јовановић 2022: 307).

¹⁰ „У обележавању речи јужног говора по југозападном изговору находимо и у овом издању речника недоследност у једној црти, у употреби облика *трпљети*, *грмљети*, *слијепљети*, *сврбљети*, *врбљети* и сл., који се износе у таквом облику као књижевни, јер се на њих упућују облици других говора па и југоз. облици *трпјети*, *грмјети*, *слијепјети*, *сврбјети*, *врвјети* и сл.” (Белић 1998: 104–105). „И овде је Даничић био доследнији јер је у своју М. срп. грамат. (1850) унео облике са *је* као књижевне, ма да је и он раније (1847 г. у своме „Рату”) писао као Вук” (Белић 1998: 105).

¹¹ Ипак, акценатска рјешења у другом издању *Рјечника*, заслугом Даничића, показују већи степен уважавања парадигматских односа. Оваква пракса свједочи о помјерању акценатског описа са лексичког на системски ниво, мада систем ни овдје није теоријски затворен, остао је одређени степен необјашњене, научно неразрађене и сувишне варијантности.

¹² Очигледни су помаци ка нормативности прозодијског система, ка јаснијем разликовању узлазних и силазних акцената. Посебна пажња посвећује се дугим акцентима, чиме се додатно потврђује Даничићево инсистирање на квантитету као битној дистинктивној особини. Овакав приступ омогућава поузданије реконструисање акценатског система и представља значајан корак ка његовој стандардизацији. „На тај је начин и с те, спољашње стране дао, као и са акценатске, свима речима одећу језичких облика који се могу употребити и у књижевном језику” (Белић 1998: 107).

тек на педесет година доцније са коришћу употребити. Даничић је осећао да у особинама српскохрватског акцента има црта које крију у себи велику старину и велики значај, и видело се да је његово осећање било потпуно оправдано” (Белић 1998: 436).

Даничић је за то вријеме много дао и обрадио један дио материјала, наравно добрим дијелом изнијетим из Вукове грађе за оба рјечника, са својим допунама и поправкама за други рјечник. У Вукову *Рјечнику* има велики број ријечи тачно обиљежених, али промјене тих акцената у различитим облицима ријечи Караџић је недовољно означио; зато су Даничићеве расправе у том правцу незамјенљиве (Јовановић 2022: 286). Несумњиво је да се акценатски типови, како их је Даничић изнио, налазе у нашем језику. Али се данас поводом начина како је Даничић утврђивао свој материјал могу учинити и извјесне напомене. Старо преношење на предлог (без промјене интонације), како га савремена наука види, у Даничићевом приказу има сљедећи опис: „Кад ријеч промијени / на ^, па пред њу дође предлог, онда предлог добија ^, и то, ако јесу од два слога, добија га на првоме, н. пр. на вџеску, љ главу, за дџу, на рџе (...), нџа стрџу, нџа стџе” (стр. 5). Не види се ни новоштокавско преношење на предлог, па се овако објашњава: „Кад ријеч не промијени акцента [^], па пред њу дође предлог, онда предлог добије ^, и то, ако буде од два слога, добије га на пошљедњему, н. пр. бџ правџе, љ лаџи, џ цркџе, џа цркџе, преџ цркџе, мџа цркџу”. „Кад се промијени / на ^, пак дође предлог, онда ријеч изгуби с првога слога ^, а предлог добије ^, и то, ако је од два слога, добије на пошљедњему, н. пр. џа карџа, џа ђуџа, џа ђуџа” (стр. 6). Даничићев закључак да „предлог има другачији акценат кад стоји пред ријечи са ^ која и у им. јед. има ^ него кад стоји пред ријечи са ^ која у им. јед. има ^ вџа, вџу, на вџу; вџа, вџу, на вџу” (стр. 8) у реченици коју завршава чуђењем – знаком узвика, у ствари је разлика између старог и новог преношења, оба присутна у новоштокавским говорима. С обзиром на савремена знања о акценту јасно је што се на предлог не преносе узлазни акценти (они су резултат извршеног преношења силазних акцената са крајњег или унутрашњих слогова) – за Даничића то су примјери гдје предлог остаје без акцента: „у осталим догађајима предлог стоји без акцента, било од једнога слога или од два: од жџџе, по рџи, са сџестром, испод зџемље” (стр. 8).

Упркос очигледним помацима ка нормативности, акценатски систем другог издања *Српског рјечника* не треба посматрати као коначно нормативно рјешење. Одређени степен варијантности и недоследности и даље је присутан и Даничићев приступ представља извјесну равнотежу између говорне реалности и нормативне тежње, али и поуздане кораке који ће на крају довести до системских рјешења, тј. Вук-Даничићев модел биће додатно разрађен и уобличен у савременој српској акцентологији.

Још једна напомена о раду Ђура Даничића, на којој је Белић посебно инсистирао (Белић 1998: 436–437):

Ђуро Даничић је био родом из Новог Сада, једног мјеста у јужној Бачкој, а Вук Караџић из Тршића око Дрине, из породице која се доселила из источне Херцеговине (старином из Дробњака). Сасвим је природно да у њиховим акцентуацијама има разли-

ке, да неке облике од њихових дијалеката Вук не употребљава (на примјер Даничићев облик аориста и имперфекта). Међутим, Даничић је дао један, заједнички акценатски материјал. Даничић, који је био и сам осјетљив за све акценатске промјене полазио је од Караџићева материјала, трагајући за свим другим промјенама основних акценатских типова Караџићеве акцентуације и на основу материјала који му је пружао његов домаћи, матерњи језик и онога који је могао добити распитивањем од других људи. „Као да му је пред очима лебдело стално уверење да штокавски дијалекат новијега типа, као што је био Караџићев или његов, мора имати један акценат, онакав какав је код Караџића, а све остало што се томе противило – да је некаква врста одступања од основних типова. Према томе, код њега, иако имамо несумњиво добро и тачно одређену акцентуацију, имамо, у ствари, акцентуацију средњу, не само лично његову, него његову и Вукову, више Вукову него његову. За науку би било од већег значаја да је он јаче подвукао разлику између своје и Вукове акцентуације, да је узео једну као основу према којој би дао одступања друге” (Белић 1998: 436). За данашњу науку ни то не би било довољно, пошто треба да се утврде сви акценатски типови код свих ријечи и све промјене акцената у њима и у штокавском, и у чакавском, и у кајкавском дијалекту. Сваки акценатски тип и свака специфична промјена акцената морала би добити тачно одређено своје географско простирање, што се из акценатских расправа Ђура Даничића не може сазнати.

Вук и Даничић, свако у своме домену, а највише заједничким радом, водећи се стањем у народним говорима, стварали су нову зграду српског књижевног језика, засновану на прозодијском систему новоштокавских говора, какав је био у основном и Вуков и Даничићев. Развој акценатске норме у првом и другом издању Српског рјечника Вука Стефановића Караџића показује да се у периоду између 1818. и 1852. године одвија сложен и вишесложен процес преласка од претежно дескриптивног биљежења народног говора (прво издање Вукова Рјечника) ка постепеном обликовању акценатске норме српског језика (друго издање *Вукова Рјечника*). Наравно, још од првих корака везаних за акценат препознатих у првом издању *Рјечника* уочена је потреба за теоријским продубљивањем у анализи језичке грађе и стварању нормативне акценатске концепције, што ће пуни израз добити у сарадњи Вука Караџића и Ђура Даничића у другом издању *Српског рјечника*. При томе, стање и промјене у другом издању не могу се посматрати као резултат простог допуњавања лексичке грађе из *Рјечника* из 1818. године, већ је то одраз зреле Вукове реформе, у којој се препознаје снажан утицај филолошког рада Ђура Даничића. Његова филолошка систематичност и теоријска размишљања, ослањају се како на дату језичку грађу, тако и на тадашња компаративно-историјска сазнања о акценту. И не исцрпљују се само сарадњом са Вуком. Његова промишљања о акценту и акценатској норми представљају важну спону између раних реформских настојања и каснијих теоријских описа акцената, нарочито оних Александра Белића и његових сљедбеника. Стога се Даничић може сматрати кључном фигуром у процесу формирања Вук-Даничићеве акценатске норме, чији се домети јасно уочавају управо кроз поређење првог и другог издања *Српског рјечника*. Боље рећи, заједнички рад Вука и Даничића је сигурно и темељно водио ка систематизацији и стандардизацији акценатске норме српског књижевног језика.

Извори

- Караџић Стефановић 1987:** Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник (1818)*, Дела Вука Караџића (приредио Павле Ивић), Београд: Просвета – Нолит.
- Караџић Стефановић 1986–1987:** Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник (1852) 1–2*, Сабрана дела Вука Караџића, књ 11, Београд: Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1998:** Александар Белић, *О великим ствараоцима. Изабрана дела*, том 6, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Белић 1947:** Александар Белић, Вуков дух и наша национална култура, Београд, *Књижевност*, св. 9–10, 194–204.
- Даничић 1847:** Ђуро Даничић, *Рат за српски језик и правопис*, Будим: у штампарији Пештанског универзитета, 1–63.
- Даничић 1925:** Ђуро Даничић, *Српски акценти* (приредио Милан Решетар), Београд – Земун: Српска краљевска академија, Посебна издања, књига LVIII, Филозофски и филолошки списи, књига 16.
- Ивић 1987:** Павле Ивић, *Поговор Српском рјечнику (1818)*, Београд: Просвета – Нолит, 17–45.
- Јовановић 2022:** Миодраг Јовановић, *Са извора Његошева и Вукова језика*, Подгорица: Медеон; Никшић: Универзитет Црне Горе, Филолошки факултет.
- Николић 1963–1964:** Берислав Николић, Однос данашњег тршићког говора према Вуковом језику, *Јужнословенски филолог*, XXVI, 1–2, 151–176.
- Николић 1968:** Берислав Николић, Тршићки говор, *Српски дијалектолошки зборник*, XVII, 371–472.

Miodrag V. Jovanović

VUK–DANIČIĆ’S ACCENTUAL NORM: THE PATH FROM THE FIRST TO THE SECOND EDITION OF THE SERBIAN DICTIONARY

Summary

Vuk and Daničić, each within his own domain and most of all through their joint work, guided by the state of vernacular speech, built a new structure of the Serbian literary language, based on the prosodic system of the Neo-Štokavian dialects, which formed the foundation of both Vuk’s and Daničić’s language. The development of the accentual norm in the first and second editions of *The Serbian Dictionary* by Vuk Stefanović Karadžić shows that, in the period between 1818 and 1852, a complex and multilayered process took place, moving from a predominantly descriptive recording of popular speech (the first edition of Vuk’s *Dictionary*) toward the gradual formation of an accentual norm of the

Serbian language (the second edition of Vuk's *Dictionary*). The joint work of Vuk and Daničić fundamentally led to the systematization and standardization of the accentual norm of the literary language. Daničić's reflections on accent and accentual norm, presented in his renowned accentological studies (*Serbian Accents*), represent an important link between early reform efforts and later theoretical works, especially those of Aleksandar Belić and his followers.

Keywords: Vuk Karadžić, Đuro Daničić, *Serbian Dictionary* (1818), *Serbian Dictionary* (1852), „*Serbian Accents*”, Aleksandar Belić, vernacular dialects, standard literary language.